

Dodatno gradivo:

O invazivnih tujerodnih vrstah

Tujerodne vrste so vrste, jih je človek zanesel na območje zunaj njihove naravne razširjenosti. Lahko so živali, rastline, glive ali mikroorganizmi. Njihov pojav ni vedno vzrok za zaskrbljenost, vendar lahko nekatere tujerodne vrste postanejo invazivne, kar pomeni, da ogrožajo ali imajo **škodljive vplive na biotsko raznovrstnost in povezane ekosistemske storitve ter na družbeno in gospodarsko okolje**.

Invazivne tujerodne vrste (ITV) lahko biotsko raznovrstnost in povezane ekosistemske storitve **ogrožajo na različne načine**, in sicer s spreminjanjem habitatov, plenjenjem, tekmovanjem, prenosom bolezni, izpodrivanjem domorodnih vrst ali z genetskimi učinki zaradi križanja. Nekatere povzročajo rastlinske bolezni, druge objedajo rastline, jih drugače poškodujejo ali celo uničijo. Poleg tega imajo lahko invazivne tujerodne vrste tudi škodljive vplive na človekovo zdravje (alergije, prenos bolezni) in gospodarstvo (zmanjšan pridelek, ogrožena naravna sestava gozdov, poškodbe na infrastrukturi, škoda v vodnem okolju, višji stroški vzdrževanja zelenih površin).

Problemi, ki jih povzročajo invazivne tujerodne vrste, in tveganje za njihovo razširitev se hitro povečujejo zaradi naraščajoče svetovne trgovine, transporta, turizma in velike mobilnosti ljudi. Zaradi podnebnih sprememb se k nam širijo tudi toploljubne ITV z Mediterana in ti problemi postajajo še bolj pereči. Naselitve ITV so posledica različnih ravnanj, največkrat pa gre za rezultat gospodarskih in socialnih dejavnosti človeka. ITV naseljujejo nova območja kot **posledica namernega ali nenamernega vnosa**.

Namerni vnosi so:

- načrtne naselitve, ko ljudje od posamezne vrste pričakujemo določeno korist (medovite vrste, lovne in ribolovne vrste, organizmi za biotično varstvo), na primer ameriška postrv šarenka, robinija;
- pobeg, ko v naravo uide vrsta, ki smo jo gojili v kontroliranih pogojih (gojitveni objekti, vrtovi, ribniki itd.), na primer nutrija, kanadska in orjaška zlata rozga, račja zel;
- neodgovorni izpust hišnih ljubljencev, na primer želv rdečevratk in rumenovratk.

Nenamerni vnos se lahko zgodi s:

- prenosom slepih potnikov v prsti in gramozu, živalski hrani, različni embalaži in prevoznih sredstvih, na primer tigrasti komar,
- širjenjem vrst po novih poteh, kot so povezovalni kanali med porečji in morji (Sueški prekop je povezal Rdeče in Sredozemsko morje),
- spontanim širjenjem ITV iz primarnih žarišč, kot se je na primer signalni rak po Dravi in Muri iz Avstrije razširil v Slovenijo.

Ko se invazivne tujerodne vrste razširijo na novo območje, njihovega širjenja pogosto ni več mogoče zaustaviti. Z večanjem populacij naraščata škoda in stroški za obvladovanje ITV. Zato je smiselno ukrepe usmeriti v preprečevanje vnosa ITV, kar lahko dosežemo z ustrezno zakonodajo ali osveščanjem prebivalcem. Naslednji pomemben ukrep pa je **sistem zgodnjega obveščanja in hitrega odzivanja**. Tak sistem omogoča, da spremljamo dogajanje na terenu in poskušamo zaznati nove tujerodne vrste kmalu po prihodu v naše okolje. Dokler so populacije majhne, imamo včasih še možnost, da vrste odstranimo ali pa vsaj preprečimo nadaljnje širjenje. V sistem zgodnjega obveščanja in hitrega odzivanja lahko vključimo tako profesionalce kot zainteresirane prebivalce, ki se lahko z ustreznim usposabljanjem naučijo prepoznati nove tujerodne vrste. Podatek nato v najkrajšem času sporočijo pristojni instituciji, ki se odzove skladno z vnaprej pripravljenim protokolom hitrega odzivanja. Tak sistem bomo za tujerodne vrste v gozdu vzpostavili v projektu LIFE ARTEMIS.

Ker je pri vnašanju tujerodnih vrst neposredno ali posredno vedno vpleten človek, je ključno tudi **osveščanje**. Lahko osveščamo tiste skupine ljudi, ki s svojim delovanjem največ prispevajo k širjenju nekaterih tujerodnih vrst (vrtničarji, akvaristi). Nekateri druge poti vnosa tujerodnih vrst bomo lahko preprečili le z ostrejšimi ukrepi na področju uvoza blaga in surovin. Pri takšnih ukrepih, ki deloma posegajo na področje svobodne trgovine, pa je ključno osveščanje splošne javnosti, da ljudje razumejo nujnost ukrepov.

Zakonodajna ureditev prav tako igra pomembno vlogo pri omejevanju ITV. Invazivne tujerodne vrste so obravnavane v različnih konvencijah in mednarodnih sporazumih. Od leta 2015 pa področje ureja tudi **Uredba Evropskega parlamenta in Sveta o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst (1143/2014/EU)**. Uredba določa invazivne tujerodne vrste, ki zadevajo Unijo, za katere veljajo stroge omejitve. Teh vrst ni več dovoljeno posedovati, gojiti, prevažati, prodajati, jih uporabljati ali izpuščati v okolje. Od avgusta 2016 je z Uredbo reguliranih 37 invazivnih tujerodnih živali in rastlin. Tudi zaradi izvajanja evropske uredbe, ki je sicer v vseh državah članicah že neposredno veljavna, bo potrebno slovensko zakonodajo dopolniti.

Invazivne tujerodne vrste v gozdovih

Gozd pokriva več kot 60 odstotkov ozemlja Slovenije in je po obsegu največja ter s strani človeka naša najmanj spremenjena naravna danost. Vsaka invazivna tujerodna vrsta spremeni procese v gozdu, vpliva na njegovo zgradbo in delovanje. V kolikor se v gozdu obdrži, bo spremenila gozd za vselej in zmanjšala bo koristi od gozda, ki jih ima človek. Slovenski gozdovi so v veliki meri v privatni lasti in večina od preko 460.000 lastnikov gozdov razpolaga z majhno površino gozda, ki je mnogi ne vzdržujejo aktivno, zaradi česar so možnosti širjenja ITV toliko večje. To potrjuje namnožitev podlubnikov po žledolomu leta 2014, ki je nastala zaradi neizvajanja varstvenih ukrepov lastnikov gozdov. Nekateri ITV

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA VARSTVO NARAVE

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE

lahko ob vnosu povzročijo v gozdovih še mnogo večje poškodbe kot domorodni podlubniki. Vendar je les le ena od dobrin gozda. Novo vnesena ITV, plodova vinska mušica (*Drosophila suzukii*), bo verjetno močno zmanjšala donos gozdnih plodov (borovnice, maline, jagode) in bo verjetno močno vplivala na prehranjevalne verige v gozdu. Ohranjeni gozdovi zagotavljajo tudi številne druge dobrine, varujejo tla, čistijo vodo in zrak, služijo turizmu, oddihu in rekreaciji. Taki kot so, so neprecenljiva vrednota, ITV jih spremenijo in več kot se jih bo razširilo, bolj bodo gozdovi spremenjeni – za vedno.

